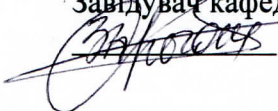

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Львівський національний університет імені Івана Франка
Економічний факультет
Кафедра економічної кібернетики

Затверджено

На засіданні кафедри
економічної кібернетики
економічного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
(протокол № 10 від 31 січня 2023 р.)

Завідувач кафедри

 доц., к. е. н. Артими-Дрогомирецька З.Б.

Силабус з навчальної дисципліни

«Основи ризикології»,

що викладається в межах дисциплін вільного вибору студентів
із циклу загальної підготовки
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
для здобувачів з усіх спеціальностей

Львів 2023 р.

Назва курсу	Основи ризикології
Адреса викладання курсу	ЛНУ імені Івана Франка, економічний факультет м. Львів, просп. Свободи, 18
Факультет та кафедра, за якою закріплена дисципліна	Економічний факультет, кафедра економічної кібернетики
Галузь знань, шифр та назва спеціальності	Усі спеціальності усіх галузей знань
Викладачі курсу	Артим-Дрогомирецька Зоряна Богданівна, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри економічної кібернетики
Контактна інформація викладачів	zorianana.artym-drohomyretska@lnu.edu.ua https://econom.lnu.edu.ua/employee/artym-drohomyretska-z-b https://cyber.lviv.ua/person/16
Консультації по курсу відбуваються	Очні консультації: за попередньою домовленістю в день проведення аудиторних занять (економічний факультет, просп. Свободи, 18, каф. економічної кібернетики, ауд. 308) Онлайн консультації: за попередньою домовленістю через Zoom або Microsoft Teams, або подібні ресурси в робочі дні з 09.00 до 18.00 год. Для погодження часу он-лайн консультацій слід писати на електронну пошту викладача або телефонувати.
Сторінка курсу	https://econom.lnu.edu.ua/course/osnovy-ryzykolohii-2023
Інформація про курс	«Основи ризикології» – це дисципліна, яка вивчає ризики та їх вплив на людей, суспільство, природу і економіку. Вона допомагає студентам зрозуміти, які ризики існують в різних сферах діяльності, як їх виявляти та оцінювати, як зменшувати їх вплив та як управляти ризиками в ефективний спосіб. «Основи ризикології» є важливою навчальною дисципліною для студентів, що прагнуть розуміти та управляти ризиками в різних сферах професійної діяльності.
Коротка анотація курсу	Дисципліна “Основи ризикології” є дисципліною вільного вибору студентів усіх спеціальностей усіх галузей знань, яка викладається в 6 семестрі в обсязі 3 кредитів (за Європейською Кредитно-Трансферною Системою ECTS).
Мета та цілі курсу	Метою навчальної дисципліни є формування знань, вмінь та навичок, необхідних для ефективного управління ризиком, комплексного аналізу та прогнозування ризику. Завданням дисципліни є набуття студентами теоретичних та практичних навичок здійснення ідентифікації, аналізу, вимірювання ризиків, моделювання систем управління ризиками, вивчення основ прийняття ефективних управлінських рішень в ситуаціях невизначеності та ризику, набуття досвіду найбільш типових прийомів моделювання та вимірювання ризику в процесі прийняття рішень, дослідження шляхів, способів і методів обґрунтування та оптимізації ризику з метою підвищення надійності господарської діяльності.

<p>Література для вивчення дисципліни</p>	<p>Базова література</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Артими-Дрогомирецька З. Б., Негрей М. В. Економічний ризик : навч.-метод. посібник із грифом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. Львів : Магнолія-2006, 2013. 320 с. 2. Артими-Дрогомирецька З.Б., Романич І. Б. Економічний ризик : практикум. Львів: Видавництво Тараса Сороки, 2008. 186 с. 3. Вітлінський В. В., Верченко П. І. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. К.: КНЕУ, 2000. 292 с. 4. Вітлінський В. В., Г. І. Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємстві : монографія. К. : КНЕУ, 2004. 480 с. 5. Кігель В.Р. Ризикологія: теоретичні основи та прикладні задачі, моделі і методи: Навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей. К.: Міленіум, 2017. 230 с. 6. Мороз В.М., Мороз С. А. Ризик-менеджмент : навч. посібник для студ. спец. 281 «Публічне управління та адміністрування». Харків : НТУ «ХПІ», 2018. 140 с. URL : http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/39143/1/Book_2018_Moroz_Ryzyk_menedzhment.pdf 7. Стешенко О.Д. Ризикологія: Навч. Посібник. Харків: УкрДУЗТ, 2019. 180 с. URL : http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/2224/1/Навчальний%20посібник.pdf <p>Допоміжна література</p> <ol style="list-style-type: none"> 8. Балджи М.Д. Економічний ризик та методи його вимірювання: навч. посіб. Харків: Промарт, 2015. 300 с. URL : http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4367/1/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%20%D0%B9%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B2%D0%B8%D0%BC%D1%96%D1%80%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf 9. Вітлінський В. В., Наконечний С. І., Шарапов О. Д. Економічний ризик і методи його вимірювання : підручник. К. : ІЗМН, 1996. 400 с. 10. Вітлінський В.В. Аналіз, оцінка і моделювання економічного ризику. К. : Деміур, 1996. 212 с. 11. Економічний ризик: ігрові моделі : [навч. пос.] / В. В. Вітлінський, П. І. Верченко, А. В. Сігал, Я. С. Наконечний; за ред. д-ра екон. наук, проф. В. В. Вітлінського. К. : КНЕУ, 2002. 446 с. 12. Економічний ризик: методи оцінки та управління [Текст] : навч. посібник / [Т. А. Васильєва, С. В. Леонов, Я. М. Кривич та ін.] ; під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, канд. екон. наук Я. М. Кривич. Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2015. 208 с. URL : https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/50229/5/Ekonomichniy_ryzyk%20.pdf

	<p>13. Кучеренко В. Р., Карпов В. А., Карпов А. В. Економічний ризик та методи його вимірювання: Навчальний посібник. Одеса, 2011. 199 с. URL : https://core.ac.uk/download/pdf/147035471.pdf</p> <p>14. Посохов І. М. Управління ризиками у підприємстві: навчальний посібник. Харків : НТУ «ХПІ», 2015. 220 с. URL : http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/28480/1/Posokhov_Upravlinnia_ryzykamy_2015.pdf</p>
Тривалість курсу	90 год / 3 кредити
Обсяг курсу	<p>Денне навчання: 32 години аудиторних занять, з них 16 годин лекцій, 16 годин практичних занять; 58 годин самостійної роботи.</p> <p>Заочне навчання: 10 годин аудиторних занять, з них 6 годин лекцій, 4 годин практичних занять; 80 годин самостійної роботи.</p>
Очікувані результати навчання	<p>Після завершення цього курсу студент буде:</p> <p>Знати:</p> <p>основні поняття та терміни теорії економічного ризику, причини виникнення економічних ризиків, функції ризиків, різновиди ризиків; класифікацію ризиків і втрат; фактори, що впливають на підвищення або зниження рівня ризику; показники, що характеризують економічний ризик; методи та інструментарій кількісного аналізу та управління організаційно-економічними системами з урахуванням ризику, можливість їх використання; пріоритетні напрямки зниження ризику, доцільність їх використання у різноманітних ситуаціях;</p> <p>вміти:</p> <p>проводити якісний аналіз ризику, ідентифікацію ризику та здійснювати відповідні обчислення; оцінювати міру ризику, досліджувати можливі засоби захисту від ризиків, застосовуючи відповідні методи економічної ризикології; цілеспрямовано аналізувати різноманітні ризики та використовувати адекватні методи їх аналізу; застосовуючи методи спостереження та контролю, визначати ризикові чинники виробництва, види виробничих процесів та елементи зовнішнього середовища, що можуть створювати загрозу збитків; здійснювати заходи щодо мінімізації господарських ризиків; оцінювати конфліктність, невизначеність та зумовлений ними ризик; оцінювати ефективність і ризиковість рішень, що приймаються.</p>
Ключові слова	РИЗИК, НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ, ЕКОНОМІЧНИЙ РИЗИК, МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКУ, УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ, ТЕОРІЯ ПОРТФЕЛЯ ЦІННИХ ПАПЕРІВ, МІНІМІЗАЦІЯ РИЗИКІВ, ДИВЕРСИФІКАЦІЯ, ПРЕМІЯ ЗА РИЗИК, ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА РИЗИКУ.
Формат курсу	Очний /заочний
Теми	<p>Тема 1. Концептуальні засади ризикології в економіці та підприємстві</p> <p>Поняття ризику, невизначеності. Зв'язок невизначеності з ризиком. Об'єкт, суб'єкт та джерело ризику.</p> <p>Причини виникнення економічного ризику, невизначеності та елементи їх класифікації.</p>

Зовнішні та внутрішні чинники ризику.
Загальні засади класифікації ризиків. Типи і види ризиків.
Приклади використання ризикології в розв'язанні економічних задач.
Об'єкт, предмет, мета та структура курсу.
Історія виникнення теорії економічного ризику.

**Тема 2. Системний аналіз ризику в спектрі економічних проблем.
Якісний аналіз ризику.**

Необхідність аналізу ризику.
Проблеми оцінювання, аналізу та врахування ризику у системах прийняття рішень.
Експертні процедури та методи суб'єктивних оцінок у вимірюванні ризику.

Тема 3. Методологічні засади й інструментарій кількісного оцінювання ступеня ризику

Загальні підходи до аналізу кількісних оцінок ризику.
Оцінка ступеня ризику в абсолютному виразі.
Оцінка ступеня ризику у відносному виразі.
Поняття допустимого, критичного та катастрофічного ризиків.
Переваги кількісного аналізу ризику.

Тема 4. Теорія корисності та прийняття рішень в умовах ризику

Основні засади теорії корисності. Поняття корисності.
Корисність за фон Нейманом.
Поняття лотереї, сподіваного виграшу, детермінованого еквіваленту та премії за ризик. Сподівана корисність.
Поняття схильності, несхильності та нейтральності до ризику.
Функції корисності осіб з різним ставленням до ризику.
Функція схильності-несхильності до ризику.

Тема 5. Основні засади теорії портфеля в умовах ризику та диверсифікація як спосіб зниження ризику

Суть управління портфелем цінних паперів.
Диверсифікація як спосіб зниження ризику.
Норма прибутку та ризик цінних паперів.
Кореляція цінних паперів та її застосування.
Формування портфеля цінних паперів.
Оптимізація структури портфеля.
Портфель з багатьох видів акцій.

Тема 6. Моделювання економічного ризику та теорії гри

Основні поняття гри.
Поняття конфліктної ситуації та стратегії гравця.
Статичні ігри в умовах ризику та невизначеності.
Економічне середовище у ролі гравця.
Функція ризику. Модель прийняття рішень в умовах ризику.
Критерії прийняття рішень для різних інформаційних ситуацій.

	<p>Тема 7. Основні засади управління ризиком. Ризик-менеджмент Сутність, зміст та призначення управління ризиками. Принципи управління ризиками. Основні підходи до процесу управління ризиком, загальні засади. Система ризик-менеджменту. Функції ризик-менеджменту. Організація ризик-менеджменту. Особливості управління різними видами ризиків. Методи ризик-менеджменту: уникнення, прийняття, передання, зниження. Зовнішні способи зменшення ризику: розподіл, страхування. Внутрішні способи оптимізації ризику: лімітування, диверсифікація, здобуття додаткової інформації. Страхування в системі ризик-менеджменту. Основні поняття страхування. Страхові ризики. Сутність, зміст і види страхування. Методи страхування. Переваги страхування як методу управління фінансовими ризиками.</p> <p>Тема 8. Економічні ризики, пов'язані з операційною діяльністю підприємства. Фінансовий ризик-менеджмент. Запаси, резерви як спосіб зниження ризику. Структура та види запасів, резервів на непередбачувані витрати. Резервування грошових засобів на покриття випадкових затрат. Задачі управління запасами з урахуванням ризику. Задачі керування виробництвом та резервами. Загальні засади фінансового менеджменту з урахуванням ризику. Класифікація фінансових ризиків. Способи управління ризиками. Основні напрямки перенесення ризику: диверсифікація, страхування, хеджування, лімітування, резервування.</p>
Підсумковий контроль, форма	залік в кінці семестру комбінована форма поточного та проміжного контролю
Пререквізити	Для вивчення курсу студенти не потребують спеціальних знань в галузі ризикології, але мають мати базові знання з економіки, достатні для сприйняття категоріального апарату
Навчальні методи та техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу	Презентація, лекції, дискусія, індивідуальні завдання, проєктно-орієнтоване навчання, колаборативне навчання.
Необхідне обладнання	Вивчення курсу не потребує використання спеціального обладнання чи програмного забезпечення, крім ПК, планшета, чи смартфона, та загально вживаних програм і операційних систем до них з метою подання електронних матеріалів: електронна пошта, платформи Microsoft Teams, Zoom, Telegram, Moodle. В умовах дистанційного формату навчання обов'язковою є наявність, інтернет-зв'язку, веб-камери та мікрофону для синхронної роботи на заняттях.

**Критерії оцінювання
(окремо для кожного
виду навчальної
діяльності)**

Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою. Бали нараховуються за наступним співвідношенням:

- поточний контроль знань на практичних заняттях: 30% семестрової оцінки; максимальна кількість балів 30;
- контрольні заміри (модулі): 50% семестрової оцінки; максимальна кількість балів 50;
- виконання індивідуальних домашніх завдань: 20% семестрової оцінки; максимальна кількість балів 20;

Підсумкова максимальна кількість балів 100.

Залік: виставляється за підсумками навчання упродовж семестру.

Письмові роботи: Очікується, що студенти виконають індивідуальні домашні завдання.

Академічна доброчесність: Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших студентів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману. Несвоєчасне виконання поставленого індивідуального завдання призводить до зниження оцінки за це завдання.

Відвідування занять є важливою складовою навчання. Очікується, що всі студенти відвідають усі лекції і практичні заняття курсу. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися усіх строків визначених для виконання усіх видів письмових робіт, передбачених курсом.

Література. Уся література, яку студенти не зможуть знайти самостійно, буде надана викладачем виключно в освітніх цілях без права її передачі третім особам. Студенти заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих.

Політика виставлення балів. Враховуються всі бали, набрані під час семестру.

Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються.

Шкала оцінювання: Університету, національна та ECTS

<i>Оцінка в балах</i>	<i>Оцінка ECTS</i>	<i>За національною шкалою</i>
90 – 100	A	<i>Зараховано</i>
81-89	B	
71-80	C	
61-70	D	
51-60	E	
0-50	FX	<i>Не зараховано з можливістю повторного складання</i>

Питання до заліку чи екзамену	ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття ризику та основні його складові елементи. 2. Поняття невизначеності, види невизначеності. 3. Причини виникнення ризику і невизначеності та елементи їх класифікації. 4. Об'єкт, суб'єкт та джерело ризику. Приклади. 5. Необхідність аналізу ризику. Види аналізу ризику. 6. Якісний аналіз ризику. 7. Кількісний аналіз ризику. 8. Класифікація ризику. Типи і види ризиків. 9. Історія виникнення теорії економічного ризику. 10. Загальні підходи до аналізу кількісних оцінок ризику. 11. Оцінка ступеня ризику в абсолютному виразі. 12. Оцінка ступеня ризику у відносному виразі. 13. Поняття допустимого, критичного та катастрофічного ризику. 14. Сутність концепції теорії корисності. 15. Корисність за Нейманом-Моргенштерном. Теорія сподіваної корисності. 16. Поняття лотереї, сподіваного виграшу, детермінованого еквіваленту лотереї, премії за ризик. Сподівана корисність. 17. Різне ставлення суб'єктів до ризику та функція корисності. 18. Функції корисності осіб з різним ставленням до ризику. Поняття схильності, несхильності та нейтральності до ризику. 19. Функція схильності-несхильності до ризику. 20. Суть управління портфелем цінних паперів. Диверсифікація як спосіб зниження ризику. 21. Норма прибутку цінних паперів. 22. Оцінка ризику цінних паперів. 23. Кореляція цінних паперів та її застосування. 24. Формування портфеля цінних паперів (портфель з двох акцій). 25. Формування портфеля цінних паперів (портфель з багатьох акцій). 26. Статичні ігри в умовах ризику та невизначеності. 27. Економічне середовище у ролі гравця. Поняття інформаційної ситуації та її характеристика. 28. Функція ризику. Модель прийняття рішень в умовах ризику. 29. Критерії прийняття рішень в умовах ризику в полі різних інформаційних ситуацій. 30. Сутність, зміст та призначення управління ризиками. 31. Система та функції ризик-менеджменту. 32. Методи ризик-менеджменту: уникнення, прийняття, передання, зниження. 33. Зовнішні та внутрішні способи зменшення ризику: розподіл, страхування.

	<p>34. Страхування в системі ризик-менеджменту.</p> <p>35. Запаси, резерви як спосіб зниження ризику.</p> <p>36. Загальні засади фінансового менеджменту з урахуванням ризику.</p> <p>37. Класифікація фінансових ризиків. Способи управління ризиками.</p> <p>38. Основні напрямки перенесення ризику: диверсифікація, страхування, хеджування, лімітування, резервування.</p>
Опитування	Анкету-оцінку з метою оцінювання якості курсу буде надано по завершенню курсу.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	сп		л	п	лаб	інд	сп
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Ризики та загальні підходи до їх вимірювання та оцінки												
Тема 1. Концептуальні засади ризикології в економіці та підприємстві.	10	2	2			6	11	0,5	0,5			10
Тема 2. Системний аналіз ризику в спектрі економічних проблем. Якісний аналіз ризику.	10	2	2			6	11	0,5	0,5			10
Тема 3. Методологічні засади й інструментарій кількісного оцінювання ступеня ризику.	12	2	2			8	11,5	1	0,5			10
Тема 4. Теорія корисності та прийняття рішень в умовах ризику	12	2	2			8	11,5	1	0,5			10
Разом за змістовим модулем 1	44	8	8			28	45	3	2			40
Змістовий модуль 2. Аналіз та управління економічними ризиками												
Тема 5. Основні засади теорії портфеля в умовах ризику та диверсифікація як спосіб зниження ризику	12	2	2			8	11,5	1	0,5			10
Тема 6. Моделювання економічного ризику та теорії гри	12	2	2			8	11,5	1	0,5			10
Тема 7. Основні засади управління ризиком. Ризик-менеджмент.	11	2	2			7	11	0,5	0,5			10
Тема 8. Економічні ризики, пов'язані з операційною діяльністю підприємства. Фінансовий ризик-менеджмент.	11	2	2			7	11	0,5	0,5			10
Разом за змістовим модулем 2	46	8	8			30	45	3	2			40
Усього годин	90	16	16			58	90	6	4			80